

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

הלואה

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש, נא לשלוח לכמה
שיותר אנשים כדי שיגיע הלכות אלו
לבתי בני ישראל, לתועלת הציבור,
וכך יש לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

אפשר להוריד
גליונות קודמים
[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי חיים"

ותלמוד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בליעדר שליט"א

182

קרח [א"י] - שלח [הו"ל] תש"פ

דיני הלואה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

הלואה בשטר ובעדים

להקפיד להלוות רק בשטר או בעדים

י. **עדים.** אסור להלוות בלא עדים אלא אם כן קיבל ממנו משכון (שו"ע חו"מ סי' ע"א), משום שעובר משום "לפני עור לא תתן מכשול" שיכול הלוה לבוא לכפור בהלוואתו (סמ"ע שם) וגם המלוה גורם קללה לעצמו, ואפילו כשמלוה לתלמיד חכם, שמא מטרדת לימודו ישכח ההלוואה (ט"ז שם).

יא. **בשטר.** יותר טוב מהלוואה בעדים הוא הלוואה בשטר (שו"ע שם) שכתוב בו הסכום ומזומן בידו בכל עת (שו"ע הרב).

יב. **כתב יד.** רוב פוסקים נוקטים שכתב יד של הלוה שחייב כך וכך מעות לפלוני מועיל כדין שטר (שו"ך סק"ב בדעת הסמ"ע) ואפילו כשאין בו זמן (שו"ע סי' מ"ג ס"ו) משום שבין כך אין גובים מן הלקוחות (שו"ך סק"ח), ומ"מ ליתר שאת כדאי גם לרשום בו הזמן שלקח הלוואה וזמן הפרעון, כדי לחסוך אי הבנות לאחר זמן.

יג. **רשימה של הלוה.** אין לסמוך על מה שרושם הלוה אצלו שלוח מעות מהמלוה משום שיש חשש שמא יאבד רשימתו, אלא תמיד יש להקפיד לכתוב כתב יד או שטר למלוה (דעת קדושים סי' ע').

יד. **על צ'ק ערבון [check guarantee].** אם הלוה נותן משכון למלוה, אינו צריך לא עדים ולא שטר שהרי לא יכול לכפור החוב (שו"ע סי' ע"א), ומ"מ בשטר עדיף טפי שכתוב בו הסכום ולא יבוא לידי מחלוקת (סמ"ע), ובזמנינו, אם הלוה נותן למלוה צ'ק לערבון, גם אינם צריכים לכתוב שטר, שהרי יש בידו צ'ק וגם נקוב בו הסכום ויכול לגבותו בבית דין אפילו אם הלוה יבטל הצ'ק (הגר"ז קרליץ), והוא הדרך המעולה.

טו. **דבר מועט או לזמן מועט.** גם כשהלוה והמלוה מכירים זה את זה, והסכום אינו הרבה, והוא לתקופה קצרה, אין להלוות בלי שטר או כתב יד, שאטו כשמכירין זה את זה האם אינם עלולים לשכוח (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רס"ח).

טז. **אחים או שכנים.** אם יש הלוואה בין אחים, קרובים או שכנים וכדומה והוא דבר מועט שפשוט הוא ביניהם שאם ישכחו לשלם ימחלו זה את זה, וגם לא יתבעו זה את זה מותר להלוות בלי שטר, שהרי המלוה מוחל מעיקרא באם ישכחו לשלם, ואין כאן מכשול ולא קללה על עצמו (הגר"ז קרליץ).

יז. **בקשת כתב יד לאחר הלוואה.** נחלקו הפוסקים אם הלוה בלא עדים, בלא קנין ובלא שטר, אם יכול המלוה לבקש שטר או עכ"פ כתב יד לאחר ההלוואה, י"א שאינו יכול לדרוש כתיבתו לאחר ההלוואה (סמ"ע סי' ע"ג סק"י), אבל הרבה פוסקים ס"ל שיכול לתבוע לו לכתוב כתב יד אפילו לאחר ההלוואה או שיחזיר המעות מיד (ב"ח, לבוש, שו"ך שם סק"ד).

חובת ומצות פריעת בעל חוב

לזולל בפריעת בעל חוב

יח. לדאבונינו יש הרבה שמזלזלים בחובת פריעת בעל חוב, לפעמים משום שבאמת אין להם לשלם, אבל הרבה פעמים משום עצלות להשיג הכסף, או במחשבות מופרכות שאין ענין להדר בקיום מצוה של פריעת בעל חוב מצוה, והוא כשאר מצוות נדירות שאין חיוב לכל אחד לקיימם כגון ראשית הגז ופדיון פטר חמור..

יט. והרבה פעמים משום שאומרים לעצמם שאין להם מעות להחזיר, באותו זמן שענדיין הם מוציאים כספים לכל מיני מותרות מעל מה שצריך לחיי נפשם ממש, או על הידורים בשאר מצוות כגון 'מצות חבורה' ואתרוג מהודר.

מצות הלואה

מצוות מן התורה

א. **אם כסף תלוה את עמי.** מצוות עשה מן התורה להלוות לעניי ישראל שנאמר "אם כסף תלוה את עמי" (שמות כ"ב, כ"ד), וגדולה מצוה זו ממצות הצדקה (שו"ע חו"מ סי' צ"ז ס"א) שהמקבל צדקה כבר נצרך לבריות ובהלוואה אינו נקרא שנצרך לבריות ועדיין יש לו בושה.

ב. **והחזקת בו.** אם ע"י הלוואה הוא מחזיק את הלוה שלא יתמוטט כלכלית, מקיים בזה גם מצוות עשה הכתוב "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו" (ויקרא כ"ה, ל"ה), והוא נוגע מאד בתקופה זו שיש הרבה בעלי עסקים שמחמת המצב הנוכחי בשעת ואחרי התפרדות המחלה מסין, עסקיהם סבלו הרבה, בזמן שיש להם הוצאות אבל אין להם הכנסות, וגם יש הרבה בני אדם שאבדו פרנסתם ל"ע, ולכן מצוה גדולה הוא לעזור לזולת, אפילו אם אינם עניים, להלוות להם מעות כדי להתאושש ולהחזיקם שלא יתמוטטו לגמרי ח"ו.

ג. **ולא תתן לו.** מי שיש לו מעות בידו ומונע מלהלוותם מפני שחושש שלא יחזיר המעות, עובר בלאו (דברים ט"ו, ט) "השמר לך וכו' ולא תתן לו" (רמב"ם ספ"ה מ"ל"ת רל"א) אפילו כשאינו מחמת שמיטה (אהבת חסד בפתחה).

ד. **לא תעמוד על דם רעיך.** אסור להתעצל מלהלוות לחברו אם החבר יכול לבוא לידי הפסד אם לא ילוה לו בגלל הלאו (ויקרא י"ט, ט"ז) ד"לא תעמוד על דם רעיך" (רמב"ם ספ"ה מ"ל"ת ד"ש).

למי חייב להלוות

הלואה לעשיר

ה. פשוט שמצות ההלוואה הוא לעני, אלא אף לעשיר הצריך ללוות לפי שענה יש מצוה להלוות (שו"ע סי' צ"ז ס"א) דהיינו לזמן מועט שהוא פחות משלשים יום (ט"ז שם), כגון כשהוא במקום או בזמן שאין עליו כסף, מ"מ הלוואה לעני קודם להלוואה לעשיר (שו"ע הרב ה' הלוואה ס"א), ואפילו עני מעיר אחרת ואינו קרובו קודם לעשיר בן עירו וקרובו (אהבת חסד ח"א פ"ו ס"א).

ו. **במקום שאין מכירין אותו.** כשעשיר נמצא במקום שאין מכירין אותו ויש לו צורך למעות, או במקרה של חולי וכדומה, יש מצוה להלוותו כמו הלוואה לעני ואינו מוגבל לזמן מועט (אהבת חסד פתיחה, נתיב חסד סק"ט).

ז. **לצורך השקעה.** כשיש אדם אמיד, או אדם שמתפרנס כראוי, ורוצה לקחת הלוואה לצורך השקעה, ואינו יכול להשיג הלוואה מבנק או שאינו רוצה לשלם הרבית לבנק וכדומה, אין מקיימים בו מצות הלוואה כשמלוים לו, אלא הוא בכלל חסד ומקיימים מצות 'אהבת לרעך' כמוך.

ח. **הלוואה ע"י היתר עיסקא.** כשמלוים מעות ע"י היתר עיסקא, אין מקיימים בו מצות הלוואה, מ"מ הוא מצות חסד וכשיש ללוה תועלת מזה והרבית הוא במידה סבירה מקיים בו 'והחזקת בו', ומ"מ הוא עדיף מלא להלוות כלל (מ"ר בפתחי חושן הלוואה פ"א הע"א).

לאדם שאינו פורע

ט. אם אדם מכיר בלוה שהוא בעל מידה רעה ואינו מקפיד על מומן אחרים, ויתכן שלא ישלם החוב, או שהוא מפזר מעותיו ולא ימצא ממה לגבות החוב, מוטב שלא ילוהו כשהוא בלא משכון, ממה שילוהו ויצטרך לנגשו ויבוא לעבור על לאו ד"לא יגוש" (שו"ע סי' צ"ז ס"ד).

כ. **רעה תחת טובה.** וגם לפעמים שוכח הלוח חובתו למלוה שבסך הכל הוא עשה לו טובה מתחילה כשבא אליו בתחוננים הלוות לו כסף בכל מיני הבטחות שישלם בזמן, ואדרבה הוא משלם רע תחת טובה ורואה אותו בהיבט רע מאחר שהוא תובע ממנו מה שמגיע לו, וגורם שנועלים הדלת בפני הלווין, ולכן יש מן הצורך לעורר בדבר ולהציע מה חובתם.

כא. **סברא.** חייב הלוח לפרוע חובו למלוה בזמן שקבע שלם ע"פ סברא מדין חיוב בין אדם לחבירו (תוס' קידושין דף י"ג ע"ב ד"ה מלוה) כשיש לו לשלם (לקמן אות ל"ו), ואם אינו רוצה לשלם כלל הוי גזלן וחייב להשיב משום "והשיב את הגזלה" (אמרי בינה חו"מ דיני גבית חוב סי' ב').

פריעת בעל חוב מצוה

כב. **מצוה.** חוץ מזה שע"פ סברא חייב הלוח לשלם, יש גם מצוה לשלם החוב כמו שאמרו חז"ל 'פריעת בעל חוב מצוה' וכופין על קיום מצוה זאת כמו שכופין על שאר מצוות (שו"ע חו"מ סי' ע"ז סט"ז).

כג. **מקור המצוה.** אלא שנחלקו הראשוני נים מה המקור להאי מצוה, י"א שמקורו מדכתיב (ויקרא י"ט) "הי' צדק" ודרשינן 'הן שלך צדק ולא שלך צדק', ומצוה עליו לפרוע חובו לאמת דבריו שאמר בתחילה שיפרע את חובו (רש"י כתובות דף פ"ו ע"א ד"ה פריעת בע"ח). וי"א שמקורו מדכתיב "האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט" דמשמע שעליו להוציא בעל כרחו (שיטמ"ק שם בשם תוס').

כד. **כובש ממון חבירו.** הכובש ממון חבירו כגון שלוח מעות מחבירו וחבירו תובעו להחזיר המעות ויש לו לשלם אבל אינו משלם משום שהוא אלם וקשה, עובר על לאו (ויקרא י"ט, י"ג) "לא תעשוק רע"ך" (רמב"ם פ"א גזילה ואבדה ה"ד, שו"ע חו"מ סי' שנט"ט ס"ח).

כה. **דוחהו בלך ושוב.** אם ללוח יש מעות לפרוע אלא שדוחה למלוה ואומר לו 'לך ושוב', אף אם כוונתו יסוף לשלם לאחר זמן שאינו עובר על "לא תעשוק", מ"מ מדרבנן עובר על מה שכתוב (משלי ג', כ"ח) "אל תאמר לרעך לך ושוב ואתך" (שו"ע סי' של"ט ס"ח).

כו. **לוח רשע וישלם.** לוח שיש לו מעות ואינו רוצה לשלם נקרא רשע, שנאמר (תהילים ל"ז, כ"א) "לוח רשע ולא ישלם", וגם אם לוח מעות ומוציאו שלא לצורך ומאבד המעות, עד שלא ימצא המלוה ממה לגבות חובו נקרא רשע (שו"ע סי' צ"ז ס"ד).

תוכנית לפרעון חובות

כז. צריך הלוח שיהיה לו תוכנית איך הוא ישלם החוב, אבל אם אינו יודע איך לשלם החוב, מוטב שיצמצם בהוצאותיו ויחיה בדחקות ולא ילוח מעות.

כח. **ידע מראש שלא יהיה לו לשלם.** אם אדם לוח מעות ומראש יודע שלא יהיה לו איך לפרוע חובו, גם הוא נכלל במש"כ 'לוח רשע ולא ישלם' (רבינו זונה אבות ב', ט), אבל אם יודע שיוכל לשלם רק לא בזמן הפרעון שקיבל עליו לשלם אולי אינו נקרא רשע, אבל עובר משום 'הי' צדק' (מור"ד בפתחי חושן הלואה פ"ב הע"כ).

כט. **מגלגל גמח"ם.** צריך בשעת הלואה לדעת כיצד יהיה לו אפשרות להחזיר המעות או עכ"פ תוכנית שמקובל על הדעת, אבל אם אין לו תוכנית ברורה וחושב שיחזור על הגמח"ם, הרי גם זה בכלל 'לוח רשע ולא ישלם' (הסטיפלער, תולדות יעקב עמ' קצ"ט).

ל. **בעל בטחון.** דנו הפוסקים אם מותר ללוות סכום כסף וסומך על מידת הבטחון שיוכל לפרוע חובו, ויש שנותנים גדר שאם אותו בן אדם היה מלוה מעותיו על מידת הבטחון לקבל הכסף חזרה, גם מותר ללוות אותו סכום מעות ולסמך על מידת הבטחון לפרוע חובו (ספר הזהר בממון חבירים, מעינה של תורה פ' בהר עמ' קמ"ט), ואחרים סוברים שגם בכזה אין ללוות על סמך בטחון בה' (ספר הסידים סי' ח).

לא. אבל להוצאות שבת ויו"ט, מותר ללוות על סמך מידת הבטחון (ב"ח או"ח סי' רמ"ב, שעה"צ שם סק"ב), אמנם י"א שגם זה הוא רק אם משער שיהיה לו במה לפרוע, והכל לפי הענין (שעה"צ שם).

חוב ישן

לב. אפילו שהיה המלוה כמה שנים ולא תבע הלוח, אין אומרים שמחל ללוח כיון ששהה כל כך שנים ולא תבעו, אלא חייב הלוח לפרוע החוב כשיש לו (שו"ע סי' צ"ח ס"א), ואפילו הלוח עני והמלוה עשיר ואינו צריך למעות, אפ"ה חייב הלוח לפרוע חובו (שו"ע סי' צ"ז ס"ה).

לג. **יאוש על חוב.** ואפילו אם שמעו שהמלוה אומר דברי יאוש על החוב, כגון שאמר 'וי' לחסרון כ"ס', אינו יאוש דכיון שכל חוב הוא ספק אם הלוח יפרע, מספק אמר כך ואינו מתייאש (שו"ע שם), אבל אם נשמע ממנו בתורת ודאי שאמר למישהו שאף פעם לא יקבל החוב חזרה בודאות, נחשב הדבר ליאוש ושוב אין הלוח חייב לפרוע (ע"פ הרמ"א חו"מ סי' קס"ג ס"ג).

לד. **חוק התיישנות.** בזמנינו יש כמה מדינות שיש להם 'חוק התיישנות' היינו שאם עבר זמן מסויים בחובות מסויימים ולא תבעו שוב אינו יכול לתבוע, מ"מ בדין זה לא אמרינן דינא דמלכותא דינא ולעולם יכול לתבוע כדין תורה (מור"ד בפתחי חושן הלואה פ"ב הע"ב).

לה. **פשיטת רגל.** גם כשאדם מכריז על עצמו פשיטת רגל [bankruptcy], ולגבי ערכאות נפטר מכמה מיני חובות, מ"מ אין זה משנה דין התורה וחוב שיש לו למישהו עדיין חייב לשלם כשיש לו מעות או נכסים וכדומה אפילו לאחר הרבה שנים, ואין בזה משום דינא דמלכותא דינא (שם הע"ב ס"ג, פשוט והנהגות ח"ב סי' תש"א).

אין כסף ללוח לפרוע

לו. יש כמה דינים התלויים באם יש ללוח לפרוע ואם אין לו לפרוע, וגדרו של 'יש לו' תלוי כל שיש לו יותר ממה שמסדרים לבעל חוב.

לז. **שיעור סידור לבעל חוב.** היינו שמשאירים לו שיעור מזון לשלשים יום כבינוני שבעיר, אבל לא לאשתו ובני ביתו, וכסות הראוי לו ל"ב חודש הוא אומן גם משאירים כלי אומנתו שני כלים מכל מין (שו"ע רמ"א סי' צ"ז סכ"ג), וכל שיש לו יותר מזה נחשב כ"יש לו", ובזמנינו כדרך כלל הלוח יש לו בבית הרבה יותר מזה, כגון מטלולים, ריהוט, כלי בית, תכשיטים, בית שדר בו וכדומה (ש"ך שם סק"ד), ולכן תמיד דינו כ"יש לו".

לח. **אם כופין הלוח לעבוד.** לוח שהוא בגדר 'אין לו' מה לפרוע, אין כופין אותו להשכיר עצמו לעבוד ולא לעשות שום מלאכה כדי לפרוע (סי' צ"ז סט"ז), ואם הוא רגיל לעבוד או להשכיר עצמו, ועכשיו אינו רוצה לעבוד שידוע שבין כך בעל חוב יקח מה שירויה, לפי ראות עיני הדיינים יכולים לקונסו לפנים משורת הדין שיעבוד כדי לפרוע חובו (רדב"ז ח"א סי' ס'), ואפילו אם אין כופין הלוח לעבוד, מ"מ הלוח מצד עצמו מחויב לעשות כן כדי לקיים פריעת בעל חוב מצוה (שער המשפט סי' צ"ז אות ג', פתחי תשובה שם סי' כ"ש כשמוגדר 'יש לו' שצריך לעבוד כדי לפרוע חובו).

לט. **לחזור על הפתחים לשלם חובות.** אדם שאינו רגיל לקבץ צדקה כדי להתפרנס ונקלע לחובות, אינו חייב לחזור על הפתחים כדי לשלם חובותיו כל שהוא בגדר 'אין לו' (מנחת פתים סי' צ"ז סט"ו, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ט), אבל אם הוא בגדר 'יש לו' ע"פ דין, דהיינו שיש לו יותר מהכמות של סידור לבעל חוב, ורק שאינו רוצה לשלם, חייב לחזור על הפתחים כדי לשלם חובותיו (נתיבות המשפט סי' פ"ו ח"י סק"א), וכ"ש אם הוא רגיל לקבץ צדקה, שזהו פרנסתו הרגילה, שחייב לקבל צדקה כדי לפרוע חובותיו.

איסור נגישה כשאין ללוח מעות

מ. אם יודע המלוה שאין ללוח שום דבר לפרוע חובו, דהיינו לא כסף לא מטלטלין ולא קרקע ומוגדר כ"אין לו", אע"פ שהגיע זמן הפרעון, אסור מן התורה לנוגשו ולדוחקו לשלם, שנאמר (שמות כ"ב, כ"ד) "לא תהיה לו כנושה" (שו"ע סי' צ"ז ס"ה), ר"ל אל תשתרר עליו בשביל הלואתך, שאתה מראה עצמך שאתה נושה בו והרי הוא בא לידי בושה שאין ידו משגת לפרוע.

מא. **לעבור לידו.** ואפילו לעבור לידו בלי לומר שום דבר אסור משום שירא ובוש שמא יתבע ממנו הכסף (שו"ע שם, שו"ע הרב), ואם רגיל בו, כגון שמתפלל לידו בבית המדרש, אינו צריך לשנות מקומו, ומותר לעבור לידו (ע"פ ערוך השלחן).

מב. **ספק אם יש לו.** אם המלוה מסופק אם יש לו ללוח, מותר לתבוע חובו שהאיסור הוא כשיודע בודאי שאין לו לפרוע חובו (שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' של"ז).

מג. **חושש ששכת.** אם המלוה חושש ששכת הלוח מהלואה או ששכת זמן הפרעון ולכן אינו משלם, מותר להזכירו שיש לו חוב או על זמן פרעון אפילו כשיודע המלוה שאין ללוח לפרוע עכשיו, כל שאינו תובעו אלא מזכירו בעדינות שיש חוב (מור"ד בפתחי חושן פ"ב הע"ב י"ט).

אפשר לקבל הגליון כל שבוע במייל: Paskenshtibel@gmail.com

תורות

חוקי חיים

חברי חוקי חיים - מקבלים יותר...

לפרטים נוספים ולהצטרפות לחברי חוקי חיים:

לע"נ
האשה החשובה
מרת רחל לאה ב"ר
רפאל איזשק ע"ה
נפטרה כ"ז סיון תרמ"ב
ומנו"ב עיר פיניו יארמוט

גליון זה נתרם לוי"ג האי צדיקא מרן הגה"ק
ה' יהושע ב"ר יוסף בוקסבוים זצוקללה"ה
אברק"ק נאלאנטא
נעקד עקה"ש כ"ו סיון תש"ד
נתרם ע"י פטרון כולל נאלאנטא - לונדון
הרה"ח יהושע שמואל בלייער הי"ד
לע"נ אביו ר' יצחק וצ"ל - תלמיד נאלאנטא